

Л. К. Яцишина,
к. т. н., професор, професор кафедри маркетингу,
Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ

DOI: 10.32702/2306-6806.2019.2.105

ДОСЛІДЖЕННЯ РИНКУ ОВОЧІВ І ФРУКТІВ В УКРАЇНІ

L. Yatsyshina,
PhD (techn.), Professor of Department of Marketing, Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv

MARKET RESEARCH ON FRUITS AND VEGETABLES IN UKRAINE

У статті проведено аналіз стану ринку овочів і фруктів в Україні. Проаналізовано норми споживання овочів і фруктів в Україні, які на сьогодні, за даними Державного комітету статистики, є меншими, ніж рекомендовані Міністерством охорони здоров'я України. Поступово в Україні збільшується кількість споживання плодоовочевої продукції. Проаналізовано фактори, що визначають цінові рішення, а саме: стан ринку та попиту, конкуренцію та інші елементи оточуючого середовища. Визначено, що ціна на овочі та фрукти на українському ринку коливається в залежності від сезону та змінюється ледь не кожен день. Можливе приєднання України до Європейського союзу (ЄС), конфліктна ситуація на сході країни та заборона Російської Федерації на поставку сільськогосподарської продукції, підштовхнули українських виробників до пошуку нових експортних ринків. Варто зазначити, що Україна відновила та збільшила річний експорт овочів до країн ЄС та почала експортувати овочі на нові ринки Південної Азії та Південної Африки. На сьогодні аграрії України експортують товари в такі країни: Австрія, Білорусь, Голландія, Греція, Грузія, Єгипет, Ізраїль, Іспанія, Китай, Латвія, Литва, Македонія, Марокко, Молдова, Польща, Туреччина, Швеція тощо. Важливими точками просування овочів та фруктів є супермаркети та гіпермаркети. В українських супермаркетах категорія "овочі та фрукти" займає від 6 до 14% продажів асортименту. Ритейлери відзначають, що девальвація валюти призвела до збільшення продажів локальних фруктів і овочів. Частка української продукції залежить від сезонності, коли ритейлер намагається здійснювати повний перехід з імпортової на вітчизняну продукцію. Проведений аналіз цін на "борщовий набір" за останні три роки, виявлено постійне зростання цін на основні овочі "борщового набору". Важливою проблемою плодоовочевого ринку України є створення умов для успішного ведення бізнесу. В першу чергу, це пошук і вміння аграрного бізнесу правильно визначати пріоритетність пропозицій для нових ринків, налагодження ділових контактів з іноземними партнерами, розробку стратегій поведінки на внутрішніх і міжнародних ринках.

The article analyzes the state of the market of vegetables and fruits in Ukraine. The analyzed norms of consumption of vegetables and fruits in Ukraine, which today, according to the State Statistics Committee, are lower than those recommended by the Ministry of Health of Ukraine. Gradually, in Ukraine, the consumption of fruit and vegetable products is increasing. The factors that determine price decisions are analyzed, namely, the state of the market and demand, competition and other elements of the environment. It is determined that the price of vegetables and fruits on the Ukrainian market varies depending on the season and changes almost every day. The possible accession of Ukraine to the European Union (EU), the conflict situation in the east, and the ban of the Russian Federation on the supply of agricultural products, has pushed Ukrainian producers to find new

export markets. It should be noted that Ukraine has restored and increased the annual export of vegetables to the EU countries and started exporting vegetables to new markets in South Asia and South Africa. Today, Ukrainian farmers export goods to countries such as: Austria, Belarus, the Netherlands, Greece, Georgia, Egypt, Israel, Spain, China, Latvia, Lithuania, Macedonia, Morocco, Moldova, Poland, Turkey, Sweden, etc. Supermarkets and hypermarkets are important points for promoting vegetables and fruits. In Ukrainian supermarkets, the category "vegetables and fruits" ranges from 6 to 14% of the assortment sales. Retailers note that the devaluation of currency has led to an increase in sales of local fruits and vegetables. The share of Ukrainian products depends on seasonality, when the retailer tries to complete the transition from import to domestic products. A price analysis for the borscht set has been carried out over the last three years, and a steady increase in prices for the main vegetables of the borscht type has been revealed. An important problem in Ukraine's fruit and vegetable market is creating conditions for successful business. First of all, this is the search and ability of agrarian businesses to correctly determine the priority of proposals for new markets, establishing business contacts with foreign partners, developing strategies for behavior in the domestic and international markets.

Ключові слова: раціон, овочі, фрукти, раціональні норми харчування, збалансоване вживання продуктів, овочевий кошик, "борщовий набір", експортні ринки.

Key words: ration, vegetables, fruits, rational forms of nutrition, balanced food consumption, vegetable basket, borscht pack, export markets.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Перед плодоовочевим ринком України стоять завдання зменшення частки імпорту овочів і фруктів, які можуть бути вироблені в Україні, збільшення ринку експорту як свіжих овочів і фруктів, так і виробів з них.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Фахівці стверджують, що свіжі овочі та фрукти повинні бути присутніми в раціоні людини щодня. Постійна наявність у раціоні та збалансоване вживання цих продуктів зумовлюють забезпеченість організму енергією більш ніж на половину [1—3]. Овочі та фрукти цінні й тим, що їх легко можна застосовувати для подальшої переробки, наприклад, виготовлення консервів, соків, сушіння, що надає можливість перевезення продукції на великі відстані та збільшення терміну придатності [6—8].

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є аналіз та визначення стратегічних пріоритетів розвитку плодоовочевого ринку України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Раціональні норми харчування, визначені Міністерством охорони здоров'я України, населення країни має споживати 161 кг овочів за один рік (на одну особу). За даними Держкомстату в Україні збільшується кількість споживання овочів та картоплі (табл. 1) [1].

Овочі та фрукти є важливим компонентом раціонального харчування українців, що підтверджує попит на дану продукцію.

Динаміка виробництва продукції в Україні за 2016 та 2017 роки та темп приросту, представлено в таблиці 2. Аналіз кількості виробленої продукції в Україні за 2016—2017 роки показав, що кількість виробництва помідорів закритого ґрунту зменшилась на 28,08% на відміну від обсягів огірків такого ж типу, що також має від'ємний темп приросту, проте лише 0,32%. Позитивну динаміку приросту в 2017 році у порівнянні з 2016 роком спостерігаємо у такої продукції: часник +6,48%, цибуля ріпчаста +6,03%, баклажани +4,73%. Загалом негативні відхилення в незначній кількості і досягають в більшості до -2%.

У господарствах населення вирощується більшість овочів: 98% картоплі, 95% огірків, 93% столових буряків, 91% капусти, 83% цибулі, 87% моркви та 70% помідорів, тобто ключовими виробниками овочів виступають господарства населення. 74% всіх площ під овочами припадає на картоплю, 4% — капуста, 4% — томати, по 3% — огірки, цибуля, морква та 2% — буряки столові.

Також характерною ознакою овочівництва є скорочення площ, це явище спричинене відсутністю потужностей, яких було б достатньо для зберігання, низькою ринковою ціною на продукцію та зміною демографічної ситуації (скорочується частка сільського населення і відповідно скорочуються масив земель, які вони обробляють) [8].

Минулого року в Україні було вироблено 9,2 млн т овочів, з яких господарствами населення — 7,9 млн т. Таким чином, частка дрібнотоварного виробництва у загальних обсягах вирощеної продукції становить 86%. Подібна ситуація у структурі виробників овочів спостерігалася і в попередні роки. Загалом помітні незначні

Таблиця 1. Споживання продуктів харчування (кг на одну особу за рік)

Рік	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Картопля (кг)	129	139	140	135	140	138	144	143,4
Овочі та баштанні продовольчі культури (кг)	144	163	163	163	163	161	163	159,7
Плоди, ягоди та виноград (кг)	48	53	53	56	52	51	48	52,8

Джерело: [1].

Таблиця 2. Кількість виробленої продукції в Україні за 2016–2017 роки

Продукт	Тис. тонн / 2016 рік	Тис. тонн / 2017 рік	Темп приросту, %
Баклажани	80,40	84,20	+ 4,73
Буряки столові	834,6	841,92	+ 0,88
Капуста	1677,3	1682,2	+0,29
Картопля	20839,3	21745,8	+4,35
Морква столова	822,90	876,62	+6,53
Помідори відкритого ґрунту	2013,08	1988,37	-1,23
Помідори закритого ґрунту	261,33	187,96	-28,08
Цибуля ріпчаста	956,50	1014,17	+6,03
Часник	176,47	187,90	+6,48
Огірки відкритого ґрунту	675,65	673,47	-0,32
Огірки закритого ґрунту	283,02	275,43	-2,68

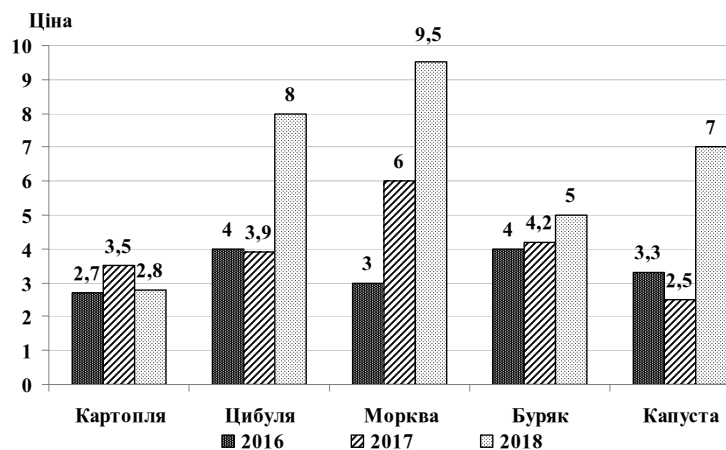

Рис. 1. Динаміка цін на "борщовий набір" за 2016–2018 роки

коливання обсягів виробництва овочів. Торішній урожай виявився найнижчий за останні п'ять років. На це вплинуло зменшення загальної площі під овочевими культурами та зниження урожайності [2].

Станом на 1 жовтня 2018 року в Україні зібрили 22,180 млн т. картоплі з 1,304 млн га, що на 1,5% більше, ніж на 1 жовтня 2017 року. Серед регіонів України найбільше картоплі зібрили у Вінницькій області (1,906 млн т. з 109,7 тис. га, при врожайності 173,8 ц/га). Друге та третє місце посіли Житомирська (1,856 млн т з 89,5 тис. га, при врожайності 207,4 ц/га) та Київська (1,808 млн т з 91,7 тис. га, при врожайності 197,2 ц/га) області.

Найменший врожай картоплі зібрили господарства Миколаївської (169,9 тис. т з 18,6 тис. га, при врожайності 91,1 ц/га), Запорізької (189,7 тис. т з 20,8 тис. га, при врожайності 91,3 ц/га) та Луганської (232,0 тис. т з 10,7 тис. га, при врожайності 217,3 ц/га) областей [6].

Зовнішні фактори, що визначають цінові рішення, включають у себе стан ринку та попиту, конкуренцію та інші елементи оточуючого середовища. Ціна на овочі та фрукти на українському ринку коливається та змінюється в залежності від сезону.

Так, ціни на тепличний огірок на початок листопада 2018 року збільшились на 40% у порівнянні з кінцем жовтня 2018 року. Господарства укладають договори продажу за 28–32 грн/кг, замість 23 грн/кг. Основною причиною різкого подорожчання є зменшення пропозиції українського огірка на ринку. Ріст цін спонукає те, що більшість господарств вже завершили реалізацію продукції попереднього обороту, деякі з них ведуть продаж лише дрібним оптом, а попит є стабільно високим.

В Україні серед основних продовольчих ринків можна виділити: найбільший плодоовочевий — "Нежданний" (с. Великі Колані, Херсонська обл.), на якому в сезон купують продукцію з усіх регіонів; "Столичний" (м. Київ) — найдорожчий ринок серед усіх гуртових, який визначає максимальний рівень цін, "Шувар" (м. Львів) — головний ринок для західноукраїнських обла-

стей, ринок одеського регіону — "Початок" (м. Одеса), на якому відслідковують ціни на Півдні.

У залежності від регіонів ціни на продукцію відрізняються, так, наприклад, мінімальна ціна моркви на "Столичному" ринку в м. Київ — 10,00 грн, тоді як на ринку "Нежданний" в м. Херсон — 6,00 грн. Для порівняння розглянемо зміни середніх цін на "борщовий набір" в Україні за останні три роки (рис. 1). До таких продуктів віднесемо ті овочі, які входять в склад для приготування борщу: капуста білоголова; цибуля ріпчаста жовта; буряк столовий, морква; картопля.

Найбільше зростання цін спостерігаємо на моркву, в три рази більше ніж у 2016 році та на 60% більше, ніж у 2017 році у порівнянні з 2018 роком (до вересня). З рисунка 1 бачимо зростання цін на всю продукцію за три роки, окрім картоплі, де навпаки середня ціна у 2018 році становить 2,8 грн, що менше, ніж у 2017 році на 0,7 грн.

Втім, вже на початку 2019 р. ціна на картоплю піднялась до 9,50 грн.

Директор української Асоціації постачальників торговельних мереж О. Дорошенко [8] вважає, що ціни продовжуватимуть зростати в 2019 р. від 9% до 25%. Так, на його думку, ціни на капусту, моркву, буряк і цибулю можуть зрости на 20%, а на картоплю — на 25%.

Причинами такого зростання цін можуть бути низький врожай та притримання продукції фермерами, через що змінюється ціна та іде конкуренція з імпортними товарами. До найдорожчих за цінами овочевих кошика, входять Закарпатська, Донецька, Івано-Франківська, Одеська області та місто Київ, де овочевий набір коштує від 43 до 46 грн. У Чернігівській області за такий склад прийдеться заплатити 36,6 грн, Київській — 37,4 грн, Запорізькій — 37,7 грн і Харківській — 37,8 грн, найдешевша продукція в Полтавській області [2]. У 2017 році найдешевший овочевий кошик продавали на Львівщині — 21,4 грн. Найдорожчий — у Донецькій та Одеській областях — 33 і 32,5 грн відповідно.

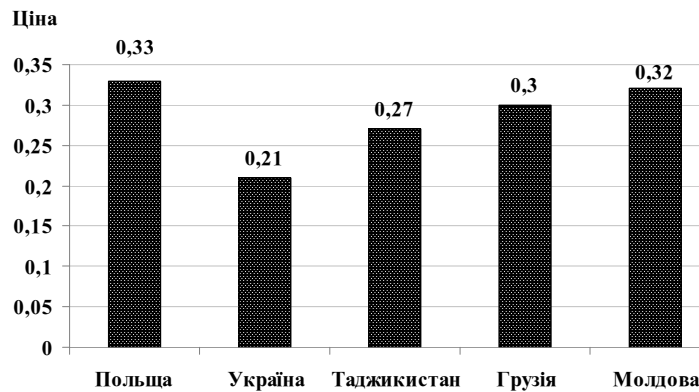

Рис. 2. Середні оптові ціни на моркву (дол./кг) станом на 2 листопада 2018 року між країнами

Зокрема порівняємо середні ціни на моркву між Україною, Польщею, Таджикистаном, Грузією, Молдовою станом на 2 листопада 2018 року (рис. 2).

Адже в Україні ціни на моркву протягом жовтня 2018 року зменшились на 20,8%, що свідчить про вплив росту пропозиції моркви після відбору та збільшенням імпортової пропозиції на вітчизняному ринку. У Польщі ціни на моркву в жовтні 2018 року знизилися на 5,4%. При цьому вони були найвищими в регіоні через неврожай в 2018 році і досягли \$ 0,33 за кг. У Таджикистані ціни на моркву зросли найбільше у жовтні — відразу на 25%. У Молдові в жовтні ціни на моркву зросли на 8,8%, що дозволяє утримувати ціни на достатньому рівні, щоб залучати імпорт.

Кількість продукції вивезеної на експорт та імпорт за певними видами овочів та фруктів у січні 2018 року надано в таблиці 3.

Аналізуючи дані щодо імпорту та експорту в таблиці 3, бачимо, що з перерахованої продукції більше Україна імпортує апельсини, а з овочів — томати. Товарами, які Україна не імпортувала у січні 2018 року є морква та ріпа, а також печериці. Найбільш від'ємний баланс є при постачанні апельсинів, де імпорт становить 158,7 тис. т, що становить 926.273 тис. дол.

На початку сезону 2017/2018 дисбаланс попиту та пропозиції на ринку овочів "борщового набору" був досить помітним. Імпортувала "борщовий набір" Україна переважно з Польщі, найбільша потреба була в цибулі та капусті. Пропозиція власного буряку та картоплі була більшою, втім, загальна тенденція впливала і на вартість цієї продукції. За 2018 рік "борщовий набір" подорожчав на 57% (наприкінці грудня 2018 р. овочевий кошик на борщ коштував 57 грн, тоді як в кінці 2017 р. — 29 грн). За прогнозом О. Дорошенко в 2019 р. очікується збільшення вартості борщового набору ще на 20% [8].

У 2017 році Україна експортувала майже на 30% менше томатів, ніж в 2016 році, обсяг в 21 тис. т став найменшим принаймні за останні 7 років. При цьому,

якщо ще в 2016 році частка Білорусі в загальному експорті становила 84% то в 2017 році вона збільшилась до 86%, тоді як частка країн ЄС лишається стабільною в межах 10—12%. Загалом за весь минулий рік Україна експортувала до Білорусії 18 тис. т томатів на суму \$10,6 млн. У Польщу ми відправили 1,8 тис. т вартістю \$2,3 млн. Обмежена пропозиція томату на українському ринку є наслідком того, що більшість тепличних комбінатів вже завершили реалізацію продукції попереднього обігу. Інші ж господарства продовжують зачищати теплиці та ведуть продажі томату виключно дрібними партіями. Через таку ситуацію на ринку фермери змушені знизувати ціни на томати, а тим часом на ринок поступають партії томату з Туреччини вартістю від 1,22\$/кг [7].

Слід зазначити, що виробники тепличних огірків зробили набагато більше для розвитку зовнішніх каналів збуту, в 2017 році їм вдалось збільшити експорт навіть в умовах не дуже високого врожаю. Майже половина всього експортного обсягу українського огірка було відправлено до Польщі, частка Білорусі в огірковому експорті становила 40%.

Також відзначимо, що експорт томатів за січень-вересень 2018 року експорт томатів становив 10,7 тис. т, що приблизно на 30% менше, ніж у попередньому році. В грошовому виразі поставка даної продукції скоротилась на 20% і становила 8 млн дол. США у 2018, тоді як у 2017 році за такий самий період експортували томатів на 15 тис. т на суму більше 10 млн дол. США [4].

За результатами першого півріччя 2018 року, експорт яблука, яке займає найбільшу частку у структурі зовнішньої торгівлі польськими фруктами, знизився на 45% та склав 430 тис. т на суму 206 млн EUR. Середня експортна ціна на польське яблуко у зазначений період складала 0,48 EUR/кг. Згідно з офіційними даними Міністерства фінансів Польщі, експорт свіжих фруктів за перше півріччя 2018 року знизився на 40%, і склав 536 тис. т на суму 295,2 млн EUR. Що стосується категорії продуктів переробки, то загальний обсяг ек-

Таблиця 3. Імпорт та експорт продукції в Україні у січні 2018 року

Продукт	Імпорт		Експорт		Баланс	
	Обсяг тонн	Сума тис. дол.	Обсяг тонн	Сума тис. дол.	Обсяг тонн	Сума тис. дол.
Капуста білоголова та синя	14.314	9.900	0.000	0.000	-14.314	-9.900
Буряк столовий	1.875	3.014	1.500	0.457	-0.375	-2.557
Морква та ріпа	0.000	0.000	54.153	8.743	54.153	8.743
Огірки	2402.566	1770.135	139.567	288.541	-2262.9	-1481.594
Помідори свіжі або охолоджені	3435.182	2760.074	129.823	374.641	-3305.359	-2385.433
Печериці	0.000	0.000	144.810	124.710	144.810	124.710
Яблука	25.629	23.942	4181.399	1210.372	4155.770	1186.430
Груші столові з 1 квітня до 30 листопада	1.920	2.356	0.000	0.000	-1.920	-2.356
Апельсини	158666.488	926.273	0.000	0.000	-15866.488	-9216.273
Авокадо	128.030	35.408	0.000	0.000	-128.03	-351.408

Джерело: [2].

порту за перше півріччя поточного року також знизився майже на 10%, у порівнянні із показниками 2017 року та склав 440 тис. т на суму майже 634 млн EUR.

Можливе приєднання України до ЄС, конфліктна ситуація на сході країни та заборона РФ на поставку сільськогосподарської продукції підштовхнули українських виробників до пошуку нових експортних ринків. Незважаючи на ці чинники, які спочатку спричинили падіння експорту, до 2016 року Україна відновила та збільшила річний експорт овочів на 57% до 153 мільйонів доларів США. Вона також збільшила експорт до країн ЄС та почала експортувати овочі на нові ринки Південної Азії та Південної Африки [5]. Понад 95% овочів приходять до України з Туреччини. Турецькі овочі дешевше і за рахунок зручних логістичних умов успішно конкурують з українськими [1]. На сьогодні аграрії України експортують товари в такі країни: Австрія, Білорусь, Голландія, Греція, Грузія, Єгипет, Ізраїль, Іспанія, Китай, Латвія, Литва, Македонія, Марокко, Молдова, Польща, Туреччина, Швеція тощо.

Важливими точками просування овочів та фруктів є супермаркети та гіпермаркети. В українських супермаркетах категорія "овочі та фрукти" займає від 6 до 14% продажів асортименту. Ритейлери відзначають, що девальвація валюти призвела до збільшення продажів локальних фруктів і овочів. За словами комерційного директора мережі супермаркетів "Наш Край" Миколи Халпалова, категорія "овочі та фрукти" в асортименті продукції мережі становить понад 8%, у період зима-весна цей показник знижується до 6%, а влітку-восени до 10%.

Сезонність в овочах і фруктах виражена дуже яскраво, тому цей показник варіюється, говорить керівник департаменту "овочі та фрукти" мережі "Сільпо" Максим Діденко [7]. У мережі "Сільпо" товарна категорія "овочі та фрукти" займає приблизно одну десяту всього асортименту. За інформацією "АТБ", пік продажу овочів і фруктів припадає на місяці з грудня по лютий. У цей період частка овочів і фруктів в загальному асортименті становить до 12%. Відсоток категорії "овочі та фрукти" в асортименті продукції мережі VARUS в залежності від місяця коливається від 6 до 11%. Так, у січні — лютому частка цієї категорії становить 11%, а в наступні місяці цей відсоток плавно знижується. Як пояснює директор із закупівель фреш мережі VARUS Людмила Рибалко, це відбувається через здешевлення ціни 1 кг і зростання обсягу.

На частку категорії "овочі та фрукти" впливають продажі з присадибних господарств. Так, влітку і на початку осені конкуренцію створюють місцеві присадибні господарства, частка овочів і фруктів в обороті не піднімається вище 7%. Взимку вартість вітамінного асортименту зростає, відповідно, змінюється структура споживання і майже вдвічі збільшується частка в товарообороті. У мережі "Сільпо" імпортна продукція в категорії "овочі та фрукти" займає в грошовому вимірі до 60%, близько 40% — в натуральному обсязі. Максим Діденко підкреслює, що частка української продукції залежить від сезонності, коли відбувається значне збільшення обсягів продажу локальних фруктів і овочів та ритейлер намагається здійснювати повний перехід з імпортової на вітчизняну продукцію [7].

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

Природний фактор є дуже важливим для ринку овочів та фруктів, що формує пропозицію продукції для споживачів, врожайність, від кількості якої залежить також і рівень ціни на товари. Варто відзначити, що земля потребує спеціального, професійного догляду за певними технологіями. Позитивний вплив мають соціально-демографічні фактори, тому що є можливість зміни смаків кінцевих споживачів, що призведе до збільшення норми споживання овочів та фруктів. Стратегічними напрямками розвитку українського овочевого ринку є

комплексне дослідження ринку і моніторинг його розвитку поруч із наданням допомоги аграріям у вигляді, як фінансових інвестицій, так і пошуку нових експортних ринків.

Література:

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Інформаційно-аналітичне видання "Агробізнес сьогодні" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://agro-business.com.ua/>
3. Всеукраїнський інформаційно-аналітичний журнал "Аграрний Тиждень. України" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.a7d.com.ua/>
4. Інформаційно-аналітична система Аграрії разом [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://agrarii-razom.com.ua/news-agro/ukraina-znizila-eksport-tomativ-do-rekordno-nizkogo-rivnya-odnochasno-pomitno-zbilshivshi>
5. Комерційна служба Посольства США України. Звіт щодо бізнес-перспектив України з питань виробництва, зберігання, переробки та пакування овочів та фруктів — 2017.
6. Мультимедійна платформа іномовлення України — Укрінформ <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2561169-v-ukraini-zibrali-kartopli-na-15-bilse-niz-torik-derzstat.html>
7. Онлайн — СМІ о бізнесі розничної і інтернет торгівлі [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://retailers.ua/z>
8. Український клуб аграрного бізнесу [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://ucab.ua/ua/doing_agribusiness/agrarni_rinki/ovochi
9. Чан Кім (Chan Kim). Як стратегія змінює ринок / Чан Кім (Chan Kim), Рене Моборн (Renee Mauborgne) / Інтернетпортал для управлінців [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.management.com.ua/strategy/str188.html>

References:

1. State Statistics Service of Ukraine (2019), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 20 Jan 2019).
2. Ahrobiznes s'ohodni (2019), available at: <http://agro-business.com.ua/> (Accessed 20 Jan 2019).
3. Ahrarnyj Tyzhden'. Ukrainy (2019), available at: <http://www.a7d.com.ua/> (Accessed 20 Jan 2019).
4. Ahrarii razom (2018), "Ukraine understanded the export of tomatoes to recorded low quantity, imports increased in the same time", available at: <https://agrarii-razom.com.ua/news-agro/ukraina-znizila-eksport-tomativ-do-rekordno-nizkogo-rivnya-odnochasno-pomitno-zbilshivshi> (Accessed 20 Jan 2019).
5. U.S. Commercial Service (2017), "Report on business prospects of Ukraine on production, storage, processing and packing of vegetables and fruits", available at: https://build.export.gov/build/groups/public/@eg_ua/documents/webcontent/eg_ua_113507.pdf (Accessed 20 Jan 2019).
6. Ukrinform (2018), "In Ukraine, potatoes were collected by 1.5% more than last year", available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2561169-v-ukraini-zibrali-kartopli-na-15-bilse-niz-torik-derzstat.html> (Accessed 20 Jan 2019). Mul'tymedijna platforma inomovlennia Ukrainy
7. RetailersUA (2019), available at: <http://retailers.ua/z> (Accessed 20 Jan 2019).
8. UCAB (2019), available at: http://ucab.ua/ua/doing_agribusiness/agrarni_rinki/ovochi (Accessed 20 Jan 2019).
9. Kim, Chan and Mauborgne, R. (2009), "How the strategy changes the market", available at: <http://www.management.com.ua/strategy/str188.html> (Accessed 20 Jan 2019).

Стаття надійшла до редакції 13.02.2019 р.